

Kätlin Simson

Tallinna ülikooli referendi-toimetaja bakalaureus

Eesnimede pärandamisest 18. sajandi teisest poolest 20. sajandi alguseni

Tänapäeval ei ole enam kuigivõrd oluline, et lapsele oleks eesnimi valitud kellegi eeskujul. 18.–19. sajandil oli see-eest tavapärane, et laps kandis oma esivanemaga sama nime, sest nimevaliku tavad olid tollal teistsugused – traditsioonide järgimine ja usk nime võimesse mõjutada lapse elu olid siis hoopis tugevamad.

Nimi on osa kultuurist ja ühiskonnast ning nimevaliku tavad annavad aimu inimeste mõttemaailmast. Folkloorist (Valk 1998: 137–138) on teada, et pärandatud nimi pidi uskumuste kohaselt tagama lapsele pika ja õnneliku elu. Vanavanemalt nime pärimine on eriti vana traditsioon, mis tõestab usku kehast kehasse rändavasse hinge. Vanema nimel usuti olevat võime piirata laste arvu ja mõjutada järgmise lapse sugu. Ristivanema nimest võeti eeskujul, et tema head omadused lapsele edasi kanduks, austusavalduseks ja suhete hoidmiseks (Hussar 2009: 523).

Põlvest põlve edasi kantud nimesid on hea uurida kontekstis – ümbritsetuna teistest nimedest –, sest nimi üksinda annab informatsiooni vähe, kuid vaadeldes seda rühma sees (nt ühe suguvõsa eesnimakasutust) võib üsna suure tõenäosusega leida nimevalikule sobivaid põhjendusi (Kotilainen 2011: 48). Sellepärast kasutataksegi nimeuurimises geneoloogilist meetodit, mis sugulussuhteid arvesse võttes võimaldab vaadelda, kas lapsele pole ehk nimi valitud sugulaste eeskujul.

Artikli aluseks on uurimistö¹, kus genealoogilise meetodi abil vaadeldi, kui sageli pandi ajavahemikus 1740–1926 lastele nimi vanavanema, vanema, onu-tädi ja ristivanema järgi. Pärandatud nimesid tähistatakse töös terminiga *kaimunimi*, mille eeskujuks on soome vastav termin *kaimanimi*. Uuriti Jõelähtme kihelkonnast pärineva kahe suguvõsa (Aalbergid ja Tomingad) eesnimesid. Olulisemad sugulussuhted olid suguvõsaurijad juba kindlaks määranud ning lisamaterjali otsiti Saaga digiteeritud arhiiviallikatest, sh ristivanemate nimesid sünnimeetrikast. Lisaks kasutati ka surma- ja abielumeetrikaid ning personaalraamatuid. Kokku analüüsiti 192 isiku nime, millest 100 olid poiste ja 92 tüdrukute omad.

Uurimuse muutis keerukamaks see, et suguvõsade liikmed ei kuulunud samasse kogudusse, mistõttu tuli infot otsida eri koguduste allikatest – varasem materjal oli Tallinna Pühavaimu, hilisem (alates 1864. aastast) Tallinna Jaani koguduses, harvem tuli kasutada ka Jõelähtme koguduse allikaid. Nii kirikuõpetajate käekiri, enne 1832. aasta kirikuseadust ilmunud allikate erinev ülesehitus kui ka 19. sajandil venestamisega venekeelseks muutunud kirikuraamatud raskendasid samuti materjali kogumist. Küll aga kinnitasid tulemused oodatut – kaimunimed olid uuritud suguvõsades tavapärased.

Ristivanem oli suurim eeskuju

Veidi üle poolte lastest olid nime saanud kellegi eeskujul. Kõige sagedamini olid lapsed nimetatud ristivanema järgi – natuke üle poole lastest kandis nendega sama nime. Onu või tädi järgi olid nime saanud ligikaudu veerand, vanema ja vanavanema järgi vastavalt 17 ja 16% lastest.

Enamasti oli lapsel kolm ristivanemat, tüdrukul kaks nais- ja üks meessoost ning poisil vastupidi. Eeldatavasti oli sünnimeetrikasse esimesena kirja pandud ristivanem perele väga lähedane isik, mistõttu eeldab näiteks Annika Hussar, et laps nimetatigi enamasti just tema järgi (2009: 523). Tõepoolest, üle kolmveerandi ristivanemalt nime saanud lapsest oli nimetatud esimese ristivanema järgi. Tähtis on aga ka see, et vanematel oli õigus ristivanemaks valida keda tahes ja teha seda ükskõik mis kriteeriumite järgi. Seega võis ristivanemaks osutada see, kes kandis nime, mis

¹ Simson, Kätlin 2017. Kaimunimed aastatel 1740–1926 (Jõelähtme kihelkonna kahe suguvõsa näitel). Bakalaureusetöö Tallinna ülikoolis. Juhendaja lektor Annika Hussar.

lapselegi hästi oleks sobinud, ning muidugi pandi too ka sünnimeetrikas esimesena kirja. Lisaks on Kotilainen (2008: 230) kirjutanud, et ristivanem võis ka ise soovida lapsele nime valida.

Kõige tavapärasemalt sai laps nime ainult ühelt ristivanemalt – Priidiku ja Hinriku ristipoeg nimetati Hinrikuks, Anno ja Emilie ristitütar Emilie Natalieks. Nimi võis olla päritud ka mõlemalt ristivanemalt, näiteks Natalie ja Annette ristitütar nimetati Natalie Annetteks. Osa nimekaimudeks olnud ristivanematest kandsid sama nime eri kujusid, näiteks Maria ja Mari ristitütar nimetati Mariaks. Kui lapsel oli mitu nime, võis ristivanem olla tema identne nimekaim – nt Lotta Juliana, Lisa Rosalie ja Emilie Marie ristivanemal oli lapsega täpselt sama nimi.

Mitut nime ehk mitmiknime kandsid suisa üle poolte lastest. Enamasti olid need kaksiknimed, kolmiknimesid oli vaid kolm – *Luise Maria Annette*, *Charlotte Natalie Annette* ja *Sophia Anna Christina*. Kõige rohkem esines mitmiknimesid 19. sajandil ja 20. sajandi alguses. Kaimunimi oli kaksiknimes enamasti teisel kohal. Mitmiknimed võimaldasid truuks jääda perekonnatraditsioonidele ja valida üheks nimeks kaimunime, kuid samas rõhutada ka lapse isiksust ja valida talle lisaks uus nimi väljastpoolt suguvõsa.

Tavade järgimine ja nimekaimude paljusus

Sooti ja suguvõsati tähelepanuväärseid erinevusi kaimunimedes ei leidunud. Kui midagi esile tõsta, siis tüdrukud said kaimunime õige pisut sagedamini kui poisid. Mõlemas suguvõsas olid ristivanemad nimekaimudena kõige tavapärasemad, kuid Tomingatel oli lapsi ristivanemate järgi nimetatud ülekaalukalt sagedamini. Aalbergidel kandsid kaimunime enamasti poisid, ent Tomingatel tüdrukud (v.a ristivanemate puhul). Pelgalt nende erisuste põhjal aga midagi järeldada on raske. Küll aga näitavad need, et nimesid ei kantud edasi alati reeglipäraselt. Isegi sama piirkonna suguvõsadel võisid nimede pärandamisel olla omad iseärasused.

Ajaloolane Aadu Must (2000: 43) on väitnud, et poegadest nimetati esimene isaisa, teine emaisa, kolmas isa ja neljas isa vanema venna järgi. Samamoodi sai tütardest esimene nime emaema, teine isaema, kolmas ema ja neljas ema vanema õe järgi. Mõnel juhul on see seaduspära kehitud ka siinse artikli aluseks oleva materjali puhul, kuid mitte alati, sest nagu on kirjutanud ka Richard Woodruff Price (2016), ei ole nimevalikul

järgitud tingimata ühtegi tava. Näiteks poegadest sai tõesti vanema järgi nime kõige sagedamini kolmas, kuid tütarde puhul lisaks kolmandale võrdselt ka teisena sündinud tütar. Teine poeg ei saanud kordagi nime emaisa järgi ja onu-tädi järgi nimetati pigem esimene kuni kolmas poeg ja tütar kui neljas.

Sageli on võimatu kindlaks teha, kelle järgi laps nimetati, sest nimekaime võis tal olla mitu. Osaliselt on see tingitud nimevähesusest, mistõttu oli paratamatu, et lapsel oli lähikonnas sama nimega inimesi. Seetõttu võis nimekaim olla nii ema kui ka isa suguvõsas, nii sugulaste kui ka ristivanemate seas. Tolle aja tavapäraest nimedest esines suguvõsades enim *Johannest, Marit ja Annat* oma eri kujudel ning ka nende nimede kandjatel oli enamasti mitu nimekaimu. Teisalt oli lapsele sageli edasi antud nimi, mis oli suguvõsas kasutusel olnud juba mitu põlvkonda, eriti sageli esines seda onult või tädilt päritud nime puhul. Sel juhul on raske olla kindel, kas neist nimekaimudest oli eeskujuks keegi konkreetne või kantigi nimi edasi traditsiooni tõttu.

Ilmekas näide mitme nimekaimuga lapsest on Johannes Elias (sündinud 1898), kelle ristivanemad olid Johannes ja Elias, onud Jaan Johannes ja Elias Adolf ning vanaisa Juhan. Niisamuti oli ka Johann Christianil samanimeline ristivanem, samas kandis ka ta isa nime *Johann* ja onu nime *Christian*. Kõikidel nimekaimudel võis nimevalikul oma osa olla, kuid nagu on kirjutanud Minna Saarelma-Maunumaa (2003: 225), võeti eelkõige eeskujuga ikkagi identse nimekaimuga isikust – viimase näite puhul seega ristivanemast.

Individualiseerumine ja üldise nimekasutuse avaldumine kaimunimedes

Eestis hakkas kaimunimede traditsioon vähenema 19. sajandi teisel poolel, kuna laste arv ja suremus vähenes ning individualiseerumise tõttu (last nähti üha enam isiksusena) ei pidanud lapse nimi enam ilmtingimata näitama tema kuuluvust perekonda (Hussar 2009: 525).

Aalbergidel ja Tomingatel oli kõige rohkem kaimunimesid kasutusel 19. sajandi lõpupoolel ning 20. sajandi alguseks oli nende osakaal vähenenud. Ristivanemalt päritud nimed olid ka siis endiselt (nagu kogu uuritud perioodilgi) kõige tavapärasemad, kuid võrreldes 19. sajandi lõpuga oli nendegi arv hüppeliselt langenud.

Üldine eesnimikasutus avaldus kaimunimedeski. Alates 19. sajandi keskpaigast anti varem tavapäraseid laennimesid (*Jaan, Juhan, Mari, Anna, Lisa, Lena*) järgmisele põlvkonnale edasi võõrapärasel kujul – *Johannes, Maria, Annette, Elisabeth, Helene* –, mis vastab Annika Hussari esitatud eesnimikasutuse esimesele etapile (Hussar 2012: 35–36).

1860ndate rahvusliku liikumise käigus hakati kalendrites soovutama eestipäraseid nimesid (Roos 1962: 414, 419), mis jõudsid kasutusse 20. sajandi alguses (Hussar 2015: 63; Roos 1962: 420). Ka uuritud suguvõsades esinesid esimesed omanimed sajandi alguses ning enamasti tüdrukutel – *Hilda, Leida, Ella, Linda, Helmi, Laine* –, poistel vaid *Lembit*. Kaksiknimes olid need enamasti sobitatud võõrapärasestega, nt *Hilda Sophie, Linda Henriette, Lembit Johannes*. 20. sajandi alguses ei kandnud eestipärast nime pere kõik lapsed, tavaliselt üks või kaks pere noorimat last. Kuna eestipärast nime kandsid sajandi algul veel vähesed, ei esinenud need ka kaimunimena, sest polnud kelleltki eeskuju võtta. Individualiseerumise tõttu sobiski lapsele tõenäoliselt uuest tavast lähtuvalt paremini eestipärane kui kaimunimi.

Kokkuvõtteks

Koos inimeste mõttemaailmaga on muutunud ka nimetamistavad. 19. sajandi lõpul olid kaimunimed uuritud suguvõsades tavapärased, mis näitab, et tähtsaks peeti traditsioone ja põlvest põlve edasi kantud nimesid. 20. sajandi alguses oli kaimunimede osakaal individualiseerumise tõttu vähenenud ning nimi pidi pigem olema isikupärane. Kuna lapsevanemad pole nimevaliku põhjuseid üles tähendanud, saab praegu esitada kaimunimede kasutusest ainult kõige tõenäolisemaid variante. Eriti raskeks osutus see siis, kui lapsel oli mitu nimekaimu.

Kaimunimede traditsioon ei olnud tingimata reeglipärane ning võis nii suguvõsati kui ka piirkonniti mingil määral erineda. Saamaks ülevaatlikumaid teadmisi kaimunimede kasutusest, oleks igati huvitav uurida seda enamates suguvõsades ja võtta sealjuures arvesse ka piirkonna üldist eesnimikasutust ning vaadelda, kuidas see on kaimunimede kasutust mõjutada võinud.

Viidatud kirjandus

- Ainiala jt 2012 = Ainiala, Terhi; Saarelma, Minna; Sjöblom, Paula. Names in Focus: An Introduction to Finnish Onomastics. Helsinki: Finnish Literature Society.
- Hussar, Annika 2009. Changes in Naming Patterns in 19th Century Estonia. Discarding the Names of Parents and Godparents. – Names in Multilingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Ed. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, André Lapierre. Toronto: York University, 519–526.
- Hussar, Annika 2012. Muutused eesnime kasutuses XIX sajandil Martna ja Palamuse näitel. – Emakeele Seltsi aastaraamat 57, 35–59.
- Kotilainen, Sofia 2011. The Genealogy of Personal Names. Towards a more productive method in historical onomastics. – Scandinavian Journal of History 36, 44–64.
- Kotilainen, Sofia 2008. Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvun. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Must, Aadu 2000. Eestlaste perekonnaloos allikad. Tartu: Kleio.
- Price, Richard Woodruff 2016. Child-Naming Patterns: a Tool to Assist with Family Reconstitution; <http://www.pricegen.com/wp-content/uploads/2016/02/Child-Naming-Patterns.pdf> (vaadatud 2.08.2017).
- Roos, Eduard 1962. Eesti eesnimede ajaloost XIX ja XX sajandi vahetusel. – Keel ja Kirjandus 7, 412–421.
- Saarelma-Maunumaa, Minna 2003. Edhina Ekogidho – Names as Links. The Encounter between African and European Anthroponymic System among the Ambo People in Namibia. Finnish Literature Society: Helsinki.
- Valk, Ülo 1998. Ristimise tähendusest eestlasele rahvausundi andmetel. – Satori 1, 137–156.

OK